

© Венгринюк Л.Я.

1. Взаимная социальная адаптация является системным уровнем приспособлений к изменениям, происходящим в обществе. Взаимная социальная адаптация – это процесс активного приспособления любой социальной системы к трансформирующейся социальной среде с помощью различных социальных средств и основывающийся на нормах, ценностях, ценностных ориентациях, социодемографических и социокультурных характеристиках, как новой социальной среды, так и конкретной социальной системы.

2. Специфика взаимной социальной адаптации в учебно-образовательной программе «ЮЕУ «Хабад-Одесса» состоит из ее ориентации на культурно-религиозный, образовательный, профессиональный и экономический факторы.

3. Взаимная социальная адаптация в программе «ЮЕУ «Хабад-Одесса» представляет собой многоплановый социокультурный феномен. Его составляющими являются физиологическая адаптация, социопсихологическая адаптация, социокультурная адаптация.

4. На основании наблюдений, сделанных в рамках программы, можно утверждать, что взаимная социальная адаптация длится гораздо дольше социальной адаптации. При этом взаимная социальная адаптация подразделяется на первичную и вторичную. Окончательная успешность личности происходит только в результате позитивной вторичной взаимной социальной адаптации.

5. Как свидетельствует опыт студентов, окончивших программу, успешность вторичной взаимной социальной адаптации ведет к решению проблемы трудоустройства после окончания вуза.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Боринштейн Е. Р. Личность: ее языковые ценностные ориентации / Е.Р. Боринштейн, А. А. Кавалеров. – Одесса: Астропринт, 2001. – 168 с.
2. Майр Э. Популяции, виды и эволюция / Э. Майр. – М.: Мир, 1974. – 465 с.
3. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
4. Venda V. F. On the laws of mutual adaptation in man-machine and other systems. Trends in ergonomics / V. F. Venda // Human factors. Loosvill-Amsterdam, 1986.

Венгринюк Л.Я. – аспірант кафедри політології Державного закладу «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника».

УДК 323

МАРКУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЧЕРНІВЦІВ І ТЕРНОПОЛЯ

Стаття присвячена висвітленню реалізації політики пам'яті на регіональному рівні. Крізь призму маркування місцевого простору здійснюється порівняльний аналіз стратегій політики пам'яті Чернівців та Тернополя.

Ключові слова: політика пам'яті, маркування простору, місця пам'яті, Тернопіль, Чернівці.

МАРКИРОВКА ПОЛІТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА: СТАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЧЕРНОВЦОВ И ТЕРНОПОЛЯ

Статья посвящена освещению реализации политики памяти на региональном уровне. Сквозь призму маркировки местного пространства осуществляется сравнительный анализ стратегий политики памяти Черновцов и Тернополя.

Ключевые слова: политика памяти, маркировка пространства, места памяти, Тернополь, Черновцы.

MARKING POLICY SPACE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF CHERNIVTSI AND TERNOPIL

Article is devoted to the elucidation implementation of politics of memory at the regional level. Through the prism of the local *space labeling* the comparative analysis of *the* strategies of Chernivtsi and Ternopil memory's politics is carried.

Key words: *politics of memory, space labeling, memory's places, Ternopil, Chernivtsi.*

Наприкінці ХХ століття у царині гуманітарної політики відбувся вибух зацікавлення проблемою пам'яті. Усвідомивши весь потенціал, який містить у собі історичне минуле, його осмислення та інтерпретація політичні еліти почали активно залучати і використовувати цей компонент у своїй діяльності. Так постало поняття політики пам'яті. Одним із способів її вивчення вважається застосування концепції «місце пам'яті» П.Нори. Метою статті є дослідити регіональний вимір міської політики пам'яті крізь призму порівняльного аналізу маркування політичного простору Чернівців та Тернополя.

Дослідженням окремих аспектів політики пам'яті в Україні у її різних проявах (з огляду на ідеологічні, етнічні, конфесійні та інші чинники) активно займаються такі дослідники як В. В'ятрович, М. Гон, А. Киридон, А. Коник, А. Меляков, І. Монолатій, Ю. Опалько, В. Расевич, В. Середа, В. Солдатенко, Ю. Шапова, та інші.

Зміна влади на наших теренах несла зі собою докорінну зміну політики пам'яті. Кожному новому режимові йшлося не просто про заперечення або ж усунення старих владних символів та пам'ятників, для нього було важливим довести за допомогою історії легітимність володіння цією територією. Для цього усі сліди минулих державних систем затирилися не тільки через перейменування вулиць, усунення старих державних символів та пам'ятників, але й через наповнення міського простору «своєю» символікою. Місто заново «населювалося» новими героями та святинями, використовуючи сучасну термінологію – відбувалося нове маркування міського простору.

Спорудження пам'ятників є одним із невід'ємних елементів своєрідного «закріплення» в колективній свідомості конкретних місць пам'яті та їх візуалізації, тобто увіковічення у камені та бронзі. Функціонування пам'ятників супроводжується певними ритуалами та публічними практиками, що передбачає участь у них якнайбільшої кількості громадян [9]. Церемонія покладання квітів до пам'ятників чи інші комемораційні ритуали покликані не лише утверджувати презентоване ними героїчне минуле, а й метафорично наголошувати на тягості історичного минулого спільноти. Їхнє завдання – постійне відтворення колективної пам'яті групи. Пам'ятники відіграють суттєву роль у репрезентації і легітимізації панівних ідеологій та історичних моделей минулого. В такий спосіб міський простір стає підпорядкованим політиці пам'яті доміантної групи, яка прагне запровадити контроль над ним завдяки уніфікації символічної репрезентації історичного минулого та вилучення чи маргіналізації інших «пам'ятей» і символів. Водночас не доміантні групи, якщо їм не дозволено відкрито маркувати свою присутність у міському просторі, використовують різні стратегії опору (від пасивного неприйняття і переозначення до актів вандалізму), щоб «висловити» своє бачення минулого [12, с.75]. Отже, на перший погляд проста і логічна схема спорудження пам'ятників насправді є набагато складнішою і містить в собі багато прихованих функцій.

Слід також зупинитися на загальноприйнятій процедурі встановлення пам'ятників. Зазвичай вона виглядає у такий спосіб: певна група людей доходить висновку, що та чи інша історична особа має неймовірні заслуги перед містом. Створюється ініціативний комітет, котрий розгортає відповідну рекламну кампанію, і критерієм, свого роду плебісцитом для громади, є відповідна сума зібраних коштів на пам'ятник. Якщо ж зібраної суми не досить, то спорудження пам'ятників нерідко затягується на десятиліття. Така процедура є свого роду вивченням суспільних настроїв, пошуком консенсусу в міській громаді. Але є й інакші способи – пам'ятник необхідно встановити з ідеологічно-пропагандистських міркувань. Тоді до цього долучається держава, а отже, задіюються державні фонди. Найбільшого розмаху подібна практика набувала у тоталітарних суспільствах, що й не дивно. В радянський час, наприклад, в кожному райкомі партії існували ідеологічні відділи, які дбали про наповнення міського простору комуністичною символікою. Подібно діє новітня українська влада [9].

Для ілюстрації різних стратегій маркування політичного простору найкраще звернутися до аналізу двох західноукраїнських міст Тернополя і Чернівців – міст з подібною історичною долею, але водночас дуже різних за своїм історичним звучанням. Ці відмінності проявлялися ще в австрійський

час. Якщо Буковину можна назвати найуспішнішим австрійським проектом, то Галичина мала статус польської квазінаціональної автономії. Якщо у Чернівцях місцеві влади споруджували пам'ятники, які плекали почуття загальноімперської понаднаціональної ідентичності, то в Галичині встановлювали пам'ятники етнічним полякам – письменникам, політикам, та вшановували дати і події з польської національної історії. У своїй основі ці пам'ятники не суперечили габсбурзькій історичній традиції, але тісно нав'язували до польського руху за відродження Польщі. Саме тому у Тернополі зі зміною влади у 1918 р. майже не відбулося переміщень пам'ятників у міському просторі. Натомість у Чернівцях за період 1918-1923 рр. відбулася перша серйозна ревізія буковинських пам'ятників і заміна їх на національні румунські.

За часів Австро-Угорщини в Чернівцях споруджувалися пам'ятники, безпосередньо пов'язані з питомо австрійсько-габсбурзькою традицією. Це й пам'ятник «Австрії», споруджений у 1875 р. з нагоди 100-ліття приєднання Буковини, це й відкриття пам'ятника імператорові Францу Йосифу I у 1888 р. з нагоди 40-річчя його правління. На Буковині знайшлося також місце для імператора-реформатора Йосифа II – 1 грудня 1903 р. було встановлено його погруддя у саду Німецького національного дому. 15 жовтня 1911 р. в Чернівцях постав пам'ятник австрійській цісареві Елізабет. Підтвердженням різності політики пам'яті в Галичині та на Буковині може бути також те, що в Чернівцях був встановлений пам'ятник класикові німецької літератури Фрідріху Шіллеру (1907). Поява цього пам'ятника в Чернівцях засвідчує існування німецької культурної традиції на Буковині та намагання творити наднаціональну австрійсько-буковинську спільноту, в той час як у Галичині більшість пам'ятників діставали виразний польський національний характер [9]. Тим не менше Тернопіль в цьому плані дещо відстав від тогочасної столиці коронного краю. Тут пам'ятники носили дещо інший характер, адже більшість із них була присвячена релігійним подіям чи святим (фігура св.Теклі (1843), фігура-хрест із барельєфами св. Луки, Розалії і Франца (1851), хрест на відзначення 400-річчя Берестейської унії (1896) чи особам, що були прямо пов'язані з історією міста (Пам'ятник Мандлю – бургомістрові Тернополя (1887), пам'ятник воякам 15-го полку піхоти ім. князя Нассау, який квартирував у Тернополі (1868). Проте про існування сильного польського впливу, як і у інших містах Галичини, свідчило встановлення пам'ятника Адаму Міцкевичу (1895).

Після входження міста у склад відновленої польської держави в архітектурному плані міста практично не відбулося змін. На місці зруйнованого пам'ятника Адаму Міцкевичу постала нова аналогічна скульптура. Також про польське панування засвідчила поява нового пам'ятника видатному польському політичному діячеві Юзефу Пілсудському (1935) [6]. У Чернівцях натомість 11 листопада 1924 року було відкрито пам'ятник «Об'єднання», з нагоди приєднання Буковини до Румунського королівства. Місто також було позначено новими просторовими символами румунського етносу: погруддями Дімітре Ончула – голови Румунської академії та класика румунської літератури Мігая Емінеску.

У радянський період масово встановлювалися радянські символи. Нема нічого дивного, що радянська політика пам'яті була універсальною для всього новоздобутого простору: ті самі пам'ятники вождям пролетаріату та радянським діячам, стандартні пам'ятники воїнам-визволителям, квазітехнічні пам'ятники [9].

Період після здобуття незалежності ознаменувався перш за все процесом ідеологічної деколонізації пам'яті. Так у Тернополі було демонтовано пам'ятники В.Леніну, В.Затонському, Я.Галану, К.Марксу, обеліск Перемоги, танк Т-34, гарматау-гаубицю-152 мм; [6]. у Чернівцях у свою чергу також було демонтовано пам'ятники В.Леніну, І.Калініну та ін. [11].

Найбільш цікавим для нашого дослідження є порівняльний аналіз спорудження нових пам'ятників у цих містах. Розглядаючи їхнє просторове маркування крізь призму пам'ятників, ми спостерігаємо наявність двох різних стратегій у цьому напрямі: Тернопіль демонструє класичну модель україноцентричного маркування простору, що характерний для більшості міст заходу України, натомість Чернівці – яскравий приклад багатонаціонального підходу, з виразним проявом присутності маркерів простору інших національностей, що історично були присутні у краї. Цей підхід позначився відбудовою старих історичних пам'ятників, що були зруйновані чи демонтовані попередніми режимами (погруддя класика румунської літератури Мігая Емінеску (1990), пам'ятник воякам, що загинули у Першій Світовій війні (сер.2000-х рр.), «Харитська група» (2006), а також встановленням нових пам'ятників, а саме: Целану Паулю (1992), Мігаю Емінеску (2000), Францу-Йозефу I (2009). Звичайно в місті споруджувались й пам'ятники присвячені українським діячам, але майже усі вони мають ще й місцеве забарвлення. Підтвердженням цього є пам'ятники Сидіру Воробкевичу (1991;2006), Осипу Маковею, Юрію Федьковичу, митрополиту Євгену Гакману (2006) [7].

Натомість україноцентрична стратегія Тернополя підтверджується тим, що у місті існує лише один пам'ятник, присвячений представнику іншої нації – О.Пушкіну (слід зазначити, що він збудований ще у радянські роки). Всі інші присвячені громадсько-політичним діячам (С.Бандері (2008), Б.Хмельницькому (1999), П.Сагайдачному (1995), Данилу Галицькому (2001) та ін.), письменникам (І.Франкові (1995), В.Стусу, Б.Лепкому (2011), релігійним діячам Й.Сліпому (2004), В.Липківському, А.Шептицькому (2004). Слід зазначити, що тут теж споруджувались пам'ятники присвячені українським діячам із місцевим забарвленням: В.Гнатюку (1999), І.Горбачевському (2004), Я.Стецьку (1998), С.Крушельницькій (2010). Довершує цей перелік нещодавне встановлення пам'ятника Незалежності (2012) [1;6].

Іншою складовою маркування місцевого простору є перейменування вулиць. Практика давати назви вулицям і площам також відіграє важливу роль у символічному кодуванні міського простору і (пере)означенні минулого в щоденному житті сучасного суспільства. Назви вулиць відіграють навіть більшу роль у дисциплінуючих техніках політики пам'яті, аніж пам'ятники чи меморіальні таблиці. Меморіальні таблиці, якщо їх не артикують у ритуалах комеморації чи не включають у громадське життя міста, скоро стають «природними» маркерами міського простору, частиною автоматизованого сприйняття натовпом перехожих і «зникають» з їхньої уявної мапи міського ландшафту. Відповідно вони залишаються помітними лише для ока «чужого» і «туриста». Водночас референція до назв вулиць є більш інтегрованою в щоденний досвід жителів міста, які постійно звертаються до назв вулиць, коли заповнюють бюрократичні форми, просять водія зупинитися, пояснюють місце знаходження чогось тощо [12, с.87].

За радянських часів назви чернівецьких вулиць змінили кардинально. У місті з'явилися вулиці, названі на честь комуністичних вождів, партійних і радянських діячів, усіляких радянських неологізмів, а також назв міст, морів, озер, річок колишнього СРСР. З-поміж 250 основних вулиць назви було замінено на 92 відсотках з них. Зокрема, 32 відсотки на російські, 7 – на назви союзних республік, 8 – на імена комуністичних діячів СРСР і зарубіжжя. Щоправда, 45 відсотків змін припало також на українські назви тодішньої УРСР. Це назви українських міст, діячів, що, безумовно, було позитивом. Особливо порівняно з минулими часами. Попередніх назв залишилося лише 8 відсотків.

У незалежній Україні змін зазнали лише 20 відсотків усіх вуличних назв. Решта 50 відсотків, які залишилися, це їх попередні українські радянські назви. Ще 30 відсотків – це чистий залишок тоталітарної доби. З них 25 відсотків – назви російських міст, діячів, а 5 відсотків – комуністичних діячів та пов'язаних з ними подій. І це за умови, що згідно з останнім переписом населення, українців у Чернівцях абсолютна більшість – майже 80 відсотків, росіян – 11,3, молдаван і румунів – 6,1 відсотка. Якщо рахувати більшу кількість сучасних чернівецьких вулиць, у тому числі з Садгорою, то нині 48 з них зберігають назви, походження яких слід шукати в Росії. Наприклад, Амурська, Архангельська, Брянська, Іркутська, Каспійська, Саратовська, Томська. Так ніби місто знаходиться не в Україні, а в Російській Федерації. Ще 31 вулиця названа на честь різних російських діячів Белінського, Мініна, Писарева, Разіна, Пожарського... І це, зауважте, без всесвітньовідомих російських вчених, діячів культури Вавілова, Тімірязєва чи Горького, врешті радянських воєначальників часів Другої світової війни Ватутіна, Ковпака, так чи інакше причетних до України. Звісно, що їх імена в назвах вулиць можуть бути збережені. Нарешті 30 вулиць носять імена російських, українських і зарубіжних діячів комуністичного і робітничого руху. Артема, Бабушкіна, Лазо, Тольятті, Патріса Лумумби, Халтуріна, Загалом 109 назв. Підсумовуючи можна стверджувати: щонайменше 100 чернівецьких вулиць потребують нині зміни назв [2].

Натомість перші зміни у мікротопоніміці Тернополя припали, ще на «горбачовські» часи, а із здобуттям незалежності цей процес істотно посилюється. Перейменування вулиць відбувалося в значно більших масштабах, ніж ліквідація/спорудження пам'ятників і таблиць. Як наголосили Я. Грицак і В. Сусак, «основний задум полягав не лише в тому, щоб створити український образ міста, й у тому, щоб популяризувати й закорінювати у масовій свідомості українську історичну пам'ять. Перевагу віддавали іменам українських історичних постатей, тотально замовчуваних у радянський період. Ці імена надавали центральним і найзаселенішим вулицям з інтенсивним транспортним зв'язком. Інший принцип полягав у тому, щоб заповнювати певні райони наборами імен, що становлять певний розділ української національної історії» [12, с.90]. У 1991 р. вже вулиця Леніна стала проспектом С.Бандери. Згодом вулиця Мануїльського стала Володимира Великого, Маяковського — Митрополита Шептицького, Дружби народів — бульваром Симона Петлюри, а 50 років СРСР — бульваром Данила Галицького [4].

Аналізуючи детальніше процес перейменування вулиць варто зазначити, що перевага

надається перш за все діячам модерної історії України XIX-XX століть. Так у мікротопоніміці міста з'явилися вулиці М.Грушевського, В.Винниченка, С.Петлюри, Є.Коновальця, Д.Вітовського, І.Вагилевича, Я.Головацького, М.Шашкевича, С.Качали, генерала Шухевича, Є.Петрушевича та ін.

Епоха козаччини представлена власне самою вулицею Козацькою, а також вілицями перейменованими на честь М.Кривоноса, полковника Морозенка, І.Підкови, полковника Нечая, кошового Сірка, гетьманів І.Мазепи, П.Дорошенка, І.Виговського, П.Орлика та ін.

Ще одну групу перейменованих вулиць становлять вулиці присвячені діячам мистецтва, які замовчувались чи були заборонені в радянський період. До неї належать вулиці В.Симоненка, Леся Курбаса, У.Самчука, Р.Купчинського, бульвар Стуса та ін.

Наступну групу становлять вулиці, яким було відновлено їх історичні назви, а саме вулиці князя Острозького, бульвар Шевченка, гетьмана Сагайдачного, Листопадава та ін.

Ще одна група вулиць присвячена видатним українським вченим: вулиці І.Пулюя, В.Михалевича та ін.

Деякі вулиці були названі на пам'ять про тих, хто віддав своє життя за Тернопіль. Так, у місті з'явилися вулиці Живова, Танцорова, Карпенка.

Найбільшу групу становлять вулиці перейменовані на честь видітних представників краю: вулиці академіків Дністрянського, Горбачевського, Студинського, братів Гждинських, М.Паращука, кардинала Сліпого, Я.Гніздовського, В.Ярмуша, А.Манастирського, С.Стадникової та ін.

Лише чотири із перейменованих вулиць присвячені представникам інших націй. Це вулиці Ю.Словацького, Г.Коллонтая, академіка Брюкнера та Й.Перля. Останній є видатним єврейським письменником (уродженець і житель Тернополя), всі інші – видатні представники польського народу [3;8].

Повертаючись до аналізу мікротопоніміки міста Чернівці, слід згадати про введення мораторію на перейменування вулиць в історичній частині міста, що був запроваджений у 2008 році та не знятий ще й до сьогодні [5]. Це сприяє подальшому «консервуванню» старих назв вулиць та досить невисокій присутності українського національного елемента у маркуванні місцевого простору. Варто також відзначити, що аналіз найменування нових вулиць міста протягом останнього десятиліття свідчить про переважання назв пов'язаних із місцевими постатями чи нейтральних назв, а також наявність вулиць іменованих на честь представників національних меншин (табл.1). Варто також відзначити, що процес найменування вулиць, котрі отримали назву на честь визначних постатей, що не мають «прив'язки» до Буковини зазвичай був ініційований громадськими організаціями чи активістами, а не місцевою владою [10].

Підсумовуючи, порівняльний аналіз політики пам'яті Чернівців та Тернополя крізь призму маркування місцевого простору слід відзначити наявність двох різних підходів у цьому напрямі: Тернопіль демонструє україноцентричний підхід, що переважає у більшості міст західного регіону України; натомість Чернівці – яскравий приклад багатонаціонального підходу, який позначається наявністю значних ознак інших національних груп у міському просторі, що у своїй суті виокремлює це місто серед інших.

Таблиця 1

<i>Стара назва вулиці</i>	<i>Нова назва вулиці</i>	<i>Дата перейменування</i>
Панфілова	Анатолія Євдокименка	26.06.2003
Суворова	Героїв-панфіловців	26.06.2003
П провулок Фурманова	Костянтина Червінського	27.05.2004
част.вул.Немирівської	Олени Пчілки	27.05.2004
Воровського	Анатолія Добрянського	7.07.2005
Колгоспна	Святошинська	7.07.2005
	Василя Козубенка	7.07.2005
	Провулок Петрозаводський	7.07.2005
Нікопольська	Машинобудівників	29.09.2005
Пров.Український	Вул. Едуарда Райса	8. 12. 2005
	Лева Симеренка	16.02.2006
	Володимира Вернадського	16.02.2006
Проектна	Василя Лесина	22.08.2006
	Провулок Плосківський	22.08.2006

	Параски Амбросій	27.10.2006
	Володимира Бабляка	27.10.2006
	Івана Синюка	27.10.2006
	Васіле Левіцького	25.01.2007
	Григорія Бостана	25.01.2007
	Румунська	25.01.2007
провулок Березівський	Іона Кілару	25.01.2007
	Миколи Бідняка	28.02.2007
	Івана Дутки	28.02.2007
	Бориса Тимощука	28.02.2007
	пров. Челябінський	4.04.2007
	Науки	31.05.2007
Дубинська	Романа Шухевича	28.02.2008
Косіора	Вербицького	28.02.2008
Клари Цеткін	Трояндова	28.02.2008
	Петра Калнишевського	29.05.2008
	Івана Виговського	29.05.2008
вул. і І пров. Фурманова	Олеся Гончара	29.05.2008
	Красногорівська	27.11.2008
	Січових стрільців	27.11.2008
	Степана Будного	27.11.2008
	Червоної рути	27.11.2008
	Тараса Мельничука	27.11.2008
	Олекси Романця	29.10.2009
	Василя Симоненка	25.02.2010
	Юрія Липи	25.02.2010
	Петра Болбачана	25.02.2010
	Самійла Величка	25.02.2010
	Віденська	27.05.2010
Княжа	Костянтини Малицької	16.06.2011
	Пров. маршала П.Рибалка	16.06.2011
	Йозефа Ляйцнера	31.10.2012

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Афіша тернополян. Пам'ятники [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://afisha.ternopil.ua/dir/shho_v_nas_cikavogo/pam_39_jatniki/31 Дата звертання: 18.02.2013р.
- Ботушанський В. Щонайменше 100 чернівецьких вулиць потребують нині зміни назв [Електронний ресурс] / Василь Ботушанський – Режим доступу: <http://buknews.com.ua/page/> Дата звертання: 18.02.2013р.
- Каталог вулиць м. Тернополя [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://jkg.at.ua/news/zatverdzhennja_katalogu_vulic_m_ternopolja/2010-04-14-2 Дата звертання: 18.02.2013р
- Масове перейменування вулиць відбулося у Тернополі після розпаду Союзу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://20minut.ua/news/16221> Дата звертання: 18.02.2013р
- Мораторій на перейменування вулиць депутати не зняли [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://buknews.com.ua/> Дата звертання: 18.02.2013р.
- Пам'ятники Тернополя [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/> Дата звертання: 18.02.2013р.
- Пам'ятники Чернівців [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/> Дата звертання: 18.02.2013р.
- Перелік перейменованих вулиць м.Тернополя [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://vilne.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1820:dezta&catid=3:socium&Itemid=13 Дата звертання: 18.02.2013р

© **Ворников В. И.**

13. Расевич В. Політика пам'яті і пам'ятники: Львів–Чернівці [Електронний ресурс] / Василь Расевич. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?politika_pamyati_i_pamyatniki_lviv__chernivtsi&objectId=1056818 Дата звертання: 18.02.2013р.
14. Рішення Чернівецької міської ради про перейменування та найменування вулиць 2003-2012 рр. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://chernivtsy.eu/portal/1091-2> Дата звертання: 18.02.2013р.
15. Рудяга Т.Г. Про «радянiзацію» Чернівців і не тільки про неї [Електронний ресурс] / Рудяга Т.Г. – Режим доступу: <http://palitra-buk.com.ua/show/news/id:41.html> Дата звертання: 18.02.2013р.
16. Серета В.В. Місто як Liev de Memoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова / В.В.Серета // Вісник Львів.У-ту. Сер. Соціологія. – 2008. – №2. – С.73-99.

Ворников В. И. - кандидат философских наук, докторант кафедры философии и социологии Государственного учреждения “ Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского”.

УДК 130. 2. - 316. 32

ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГОДИ

Стаття присвячена історичному становленню і розвитку концепцій суспільної згоди. Висвітлюються суттєві характеристики згоди та обґрунтовується її особлива роль як засобу взаємовідношень в суспільстві.

Ключові слова: суспільство, засіб взаємовідношень, згода, соціальна згода, консенсус.

ИСТОРИЧЕСКОЕ СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИЙ СОЦИАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ

Статья посвящена историческому становлению и развитию концепций социального согласия. Раскрываются существенные характеристики согласия и обосновывается его особая роль как способа взаимоотношений в обществе.

Ключевые слова: общество, способ взаимоотношений, согласие, социальное согласие, консенсус.

HISTORICAL FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF SOCIAL COHESION

The article is devoted to the historical formation and development of concepts of social cohesion. Reveals the essential characteristics of the consent and justify its special role as a way of relationships in society.

Keywords: society, the way of relationships, harmony, social cohesion, consensus.

Актуальность. На протяжении всей истории человечества, составляющего общество, возникают проблемы нахождения таких “ социальных концепций ” , в основании которых доминирующей идеей является идея общественной договоренности в форме согласия.

Актуальность исходит из того обстоятельства, что каждый период истории привносит только ему присущие представления о тех необходимых формах отношений и взаимоотношений в обществе, которые приводят к согласию.

Концепции социального согласия достаточно сложный социокультурный феномен, включающий и заключающий в себе различные аспекты жизнедеятельности общества. Поэтому определенной сложностью является нахождение форм взаимоотношений, которые должны создать в обществе максимальный уровень взаимодействия и взаимосодействия.